

ИЗЛАЗИ

ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:

за 1 месец 1 динар
или 1 крунаПретплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:

ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

МЛАДИ ОРАО

(Басна)

Млад се ор'о под облаке крен'о,
Па размишља са висина неба:
„Шта је земља и све шта је њено?
„Ништавило, што презрети треба.

„Ено слона — к'о да гледам мрава,
„Шума личи на малено цбуње,
„А ти људи, та сујета права,
„Изгледају као какво труње.

„Хај, та орла друкше Господ створи,
„Он је биће мимо земног свега:
„С муњом лети, с громовима збори,
„И небо је створено рад њега.“

Тако ор'о и на крила гледа,
И подемехе земљи шаље холе;
За тим летну још некол'ко реда,
Па се онда — и он спусти доле.

Милорад Ј. Мишровић.

„ЦИГАНЧЕ“

ИЗ ЗБИРКЕ „СИТИ И ГЛАДНИ“

— Јанко М. Веселиновић —

(НАСТАВАК)

XXVI

А Пава?...

Док је Гајић заснивао свој будући живот, она је јурила као бесомучна смедеревским друмом. Она није знала пута, доста јој је било да ће је тај пут некуд одвести, некуд далеко од Београда одакле је бежала.

Није мислила о будућности. Њена се мисао следила и застала као санта уз обалу. Осећала је само грдне терете на души. Нису јој падали на ум ни отац ни мајка; ни на чем се њена мисао није зауставила. Једно једино што је свесно вршила то је да избегне сваки сусрет с људима. Хтела је да

је нико не види, да је нико не ослови, и за то је често свртала с друма те се крила по њивама чим би кога на друму видела.

А ноћ, тишина. Кад и кад заклопају по нека кола на друму. Из даљине допире лавез паса. Над њом небо осуто звездама што некако благо трепере; из земље дија некакав топал дах, али га свеж ветрић разблажује....

Она иде даље, бежи. Ни види ни осећа те лепоте, нити јој је до њих. Само корача нагло да се већ задијала; са чела јој је цурио зној. Умор је савлађиваше, али се отимала.

Најзад стаде, даље није могла. Спусти се крај друма на росну траву. Толико се беше заморила да не имале моћи ни руком мрднути. Напрегнути живци клонуше, очи јој се склопише и она заспа оним мртвим сном којим заспи изнурени ратник у бојној линији....

Кад је очи отворила сунце се беше родило; више ње стојаше један сељак просед, блага лица.

— Јадо јадна, што си ту заспала?

— Уморна сам.

— Одакле си? Да ниси из Смедерева?

— Јесам — слага она.

— Хоћеш у Београд?

— Нећу; хоћу у Смедерево.

— Имаш ли кога тамо?

— Имам мајку, па сам њој пошла.

— А идеш из Београда?

— Јест.

— Па хајде, и ја ћу у Смедерево. Можеш се сти на кола.

То благо лице, та пријатељска понуда дигоше је. Али јест! Тело се готово укочило. Осећала је болове у целој снази, а на ноге се једва ослањаше.

— О, брате, како си то!... Не ваља никад да човека бије ведрина! Мора да си се подбила?

— Јесам — рече она и заплака.

— Немој плакати, сиротице моја. Ходи овамо, препни се на кола.

И доведе је до волујских кола, па јој поможе да се препне.

Овај благи глас, па ово мило лице скоро као у оца њеног ражалише је. Сузе линуше као киша из лепих очију њезиних.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— А што си потегла тако пешке из Београда, да ти мајка није болесна?

— Јесте — писну она.

— Јаднице! Немој плакати! Даће Бог те ће добро бити!

Њу поче гристи и мучити што је слагала овог доброг човека. Сузе је обливаху све више и више. Заусти два три пута да му каже све, али се уздржа.

»Ако он сазнаправу истину — мислила је — он ће ме стерати с кола! И изгрдити ме!... Нећу, нећу!«

Али је наумила да сама сиђе с кола и да иде пешке.

То јој зададе доста муке. Табани су је болели, једва се ослањала на њих. Али је она хтела да казни себе што је лагала тога поштеног човека и зато не хтеде на његово наваљивање више сести.

— Ништа, проћи ће ово; док само ноге мало ужигам, проћи ће! Него, жедна сам.

— Ево имам ја воде — рече он, па приђе колима и из сена извади тикву с водом.

— Па шта ти је мајка тамо?

— Ништа... онако...

— Јест, знам, сиротиња... Е, шта ћеш!... А код кога си била у Београду?

— Служила сам код једне госпође.

— Шта ћеш? И ја имам сина једног тамо, у војсци је.

Опет заћуташе.

Пролазили су поред обрађених поља. Зелена пера одраслих кукуруза лепршаху се као лептири. Тамо даље јечмови већ зајутели. Ветрић доносаше дах пун живота и мириса.

Пава први пут виде све то. Да су ма какве друге прилике она се не би умела науживати тих лепота и красота; али сад, поред свега тога пролазаше она готово и не видећи.

Око подне стигоше у Смедерево. Она је ишла поред кола. Кад смотри једну побочну улицу, она приђе сељаку.

— Е, чико, ја ћу овамо. С Богом и хвала вам! — рече и пољуби га у руку.

— Немаш на чему ћери! С Богом пошла! У здрављу; Бог дао да нађеш мајку здраву. Поздрави!

И сељак оде право улицом, а она оста стојећи и питајући се:

— Куд ћу сад?... Никог познатог немам у овом месту? Куда ћу!?...

XXVII

— Куда ћу сад?! — Узвикну очајно она кад кола одмакоше.

Па да не би стојала онако на улици, она скрену у ону побочну улицицу.

На једној кући беше прилепљен велики плав плакат. Немајући никаква посла, а не знајући куда ће она приђе да га прочита.

То је била објава једног путничког позоришног друштва које тога вечера даваше ту представу *Бој на Косову*.

Њој пролете кроз главу успомена на ту пред-

ставу.... Како ли је она завидела *Вукосави*.... Па Обилић, па Бранковић!... Ево сва су имена ту...

И она читаше плакат. Ко зна докле би она стојала ту да не чу да неко иза њених леђа говори:

— И сад, замисли, молим те, она мени сад у подне отказује представу! Ја не знам шта да чиним! Лако бих ја с њом да јој није онај писар на руци! Ја бих је јавио полицији, и она би играла на после тек ишла у апсу. А овако... куда ћу? Кадију тужиш — кадија ти суди!...

Она се окрете и виде једног господина, обријане браде и бркова, и једну госпођу.

Ово су сигурно глумци помисли она.

— Та да је само вечерас извући се из ове незгоде! — рече госпођа — Да нам је Вукосава! Е, али немамо женскиња.

Кад то чу Пава она наједанпут доби некакву чудну кураж па приђе господину и госпођи.

— Ви немате глумице? — рече и погледа им право у очи.

Они обадвоје застадоше изненађени лепотом Павином, а господин одмах додаде:

— Немамо.

— А треба вам?

— Овога часа! Нарочито ако је где год играла.

— Играла нисам нигде, али ћу играти! — рече Пава некако одлучно.

— Знам, дете моје, али ово треба до мрака научити.

— Научићу!

— Врло добро! Врло добро! — викала је госпођа. — Хајдете с нама, па ћу вам ја показати! Ево, ми овде седимо!

И показа јој једну кућу што ту близу беше.

Пава, обрадована што одмах занимања нађе, беше веома весела. Одавно се њено чело не беше тако разведрило. Та они добише лепотицу првог реда, одраслу, стаситу; њено црно око горело је неким необичним сјајем што осваја, а њезин глас звонио је тако умиљато као сребрно звонце.

— Та ово ће бити трагеткиња да јој пара треба тражити! — рече он жени.

Собица у коју уђоше беше прилично лепо намештена. Паву понудише да седне, а госпођа седе крај ње па је помилова по њеној црној коси.

— Ви нисте одавде? — упита је.

— Нисам, ја сам из Београда.

— Како вам је име?

— Пава Милојковићева.

— Лено презиме! — рече господин.

— Јесте ли били где год у служби?

— Нисам.

— Имате ли родитеље?

— Пава саже главу.

— Добро, добро — рече г-ђа милујући је — Нећу вас даље питати. Разумем вас! Ви нећете да говорите о својој прошлости. Лено, дете моје! Није ми намера била била да вас вређам.

— Дохвати ми дело, Марија — рече господин.

Госпођа му додаде дело, а он посадивши Паву за сто, рече јој да чита.

Пава је читала врло лепо. Представа коју је прошле зиме гледала, оживе пред њом. Она се сећала сваке речи па је читању давала душе.

— Браво! Браво! — викала је госпођа. — Та ви читате изврсно!

— Само кад би до мрака могла научити! — рече господин.

— Научићу.

— Да пређемо дакле сцене Вукосавине. Хајде, Марија, играј Бранковићку.

И сад отпоче читава представа. Пошто поновише два три пута ту сцену Пава је већ научила своје дијалоге и играше беспрекорно.

— Изврсно! — узвикну глумац одушевљено. — Деде сад сцене с Обилићем!

И онда стаде он с њом играти...

Пава им освоји срца. Они се одушевише њоме. Прорицаху јој најлепшу будућност; грлише је и љубише и плакаху заједно с њом.

— Ја сам те пронашао! Ја сам твој учитељ! — узвикивао је с неким поносом господин.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

НЕВОЉА

Ada Christen

Сви болови ваши што вам срце киње,
Још ни налик нису на патништво сиње,
К'о у лакој руву кроз мећаву љуту,
Босих ногу ићи по снежноме путу.

Романтичне муке и невоље ваше,
Нису тако тешке, нити тако страше,
Као кад без крова и без коре леба,
На камену голом проспавати треба.

2. В. Бакућ.

ЉУБАВНИЦИ

— МАТИЈДА СЕРАО —

Потпун љубавник

(МАКСИМ ДИЈАС)

Тереза овако прича о својој љубави са Максимом Дијасом:

Ни један човек није никад знао, ни један човек неће никад знати ко је и шта је Максим Дијас. Да би га познали, разумели и оценили какав је и колико вреди, потребна је жена и то жена, којој је он био љубавник као мени. Да, увек и свуда, само жена има право да оцењује човека и оцењујући га, може рећи истину, јер

једино она га види и мери у великом човечјем огледу, што се зове љубав. Суд једног човека о другом човеку или суд хиљаде људи о само једном човеку има кад и кад оригинални карактер нехотичне, а више пута заинтересоване и свесне лажи, дочим најмања исповест једне жене на рачун њеног љубавника има бистрину, сјајност и чистоћу кристала. Узмите за пример Максима Дијаса. Шта не причају људи о њему? О његовој љубави говоре с очевидним омаловажењем, коме је основ незнање и завист; чуде се како се то он може допасти женама, одричу му велику количину најпознатијих љубавних авантура, веле да је безначајан, прост, а понекад и несносан; на послетку додају, да, ако Максим Дијас и победи по који пут, то је с тога, што је жена поводљив створ, и с тога, што је жена у љубави, кад све. Такво је мишљење свих људи, које сам ја икад срела, младих и старих, галантних или мизантропа, преданих љубави или равнодушних, и Максим Дијас не противи се том простом и презривом мишљењу, што га имају његова браћа о њему, у погледу љубави, нити он опориче то мишљење, чак и кад му га какав смелији брат изјави у лице; он пушта сваком да говори шта хоће, миран је и безбрижан и ни на крај памети му није да устане против те антипатије, зависти, омаловажавања. Шта више, ја сам слушала, понеки пут, како Максим Дијас потпомаже мишљење својих противника и објављује како је незграпан у љубави, како је освојио врло мало женских срдаца, како нема ни једне миле успомене, толико је, вели, ограничен и несрећан у љубави. Међу тим, све супротно је истина. Колико је год људи, сви се варају у рачуну о Максиму Дијасу; можда хоће да се варају; он их вара, зацело, кад изјављује за себе да је невешт, и то варање је један од најпростијих метода за умирење публике. Права је истина да је Максим Дијас имао и да ће имати много љубавница. А кад вам то кажем ја, која сам га љубила, која га љубим, која ћу га љубити увек, кад вам то каже жена која је љубљена, коју ће он увек љубити, онда ми можете веровати. Он ће увек имати жена; имаће их јер је потпун љубавник.

* * *

Хоћете да знате како је и за што је Максим Дијас потпун љубавник? Казаћу вам за што сам га љубила и како сам га љубила ја, па ћете увидети, како су се заљубљивале и како ће се још заљубљивати друге жене. Пре свега, кад која од нас, најчистија, најбезазленија, сретне млада човека, она одмах рачуна, да ли би га љубила или га не би љубила, те тако људи се у женској памети деле у две категорије, на оне које би оне љубиле и на оне, које не би љубиле. Они што спадају у ову другу категорију, не постоје више за жену; могу бити лепо, богато, галантно, не помаже ништа, мртва су створења, маске, које женско око више и не види. Максим Дијас спада у прву категорију; кад га видите помишљате да би га у извесним тренутцима, у извесном стању, била то божја или ђавоља воља, можда љубиле. Разуме се да жена, с таквом мисли, не попушта, не подаје се, мисао је нежна, ограничена, ишчежава одмах, не враћа се више.... на послетку није ништа, али је кончић

што се везује, танак кончић, капилар између човека и жене. Тај кончић се везао између мене и њега, чим смо се први пут видели; време је пролазило, ми се виђасмо више пута, као што је изгледало против своје воље, те се и други кончићи неопредељено увезиваху и приближаваху. Он ми се није удварао, али се полако интересоваше за мене и у понашању према мени имао неке милине, нежности. Та милина, коју никад не поквари каква незгодна реч, која немађаше ништа заједничко с оним обичним држањем према другим женама, умиривала је и отварао моје срце. Ја осећаш у себи само нежност, али у присуству Максима Дијаса не беше ми могућно мислити ни о чем другом но о љубави. Она је извијала из његових очију, избијала из његовог гласа, говорила из сваке његове речи, па и из најхладније, као каква блага жива боја, као младалачка сугестија, као онај дах што између априла и маја даје толике руже вртовима и брежуљцима. Доцније, пак, појмих да је он био човек просто створен за љубав, заузет и презаузет само љубављу, јер је и телом и духом био оличена љубав; све ово беше само израз његовог темперамента и његовог карактера. У очима, у гласу, у речма других људи може буктети, треперити, говорити свака човечја страст: у њему само љубав. Он ме је и нехотично, полако, нежно опчињавао; побеђивао је моје срце и моју душу, не нагло, већ постепено, без бурних жеља, без драматичких тугованки, без изненадних излива ватре, без оних силних преданости што су средства људи, који морају да побеђују жене с великим напорима. Максим Дијас био је природан; и био је љубак, јер је његова природа била љупка и јер је било довољно да га видим пред собом, па да му се сва предам, па да он загосподари целом мојом вољом и целом мојом снагом. Да би био љубљен, он је употребљавао све вештине: знао је да причека, знао је да у згодном тренутку дође, знао је да отиде. Услед таквих срећних назора, његова љубав одржавала се у равнотежи са мојом, ма да их никакав спољни узрок не довођаше у склад, а, у тужним часовима, ја налажах поред себе човека, који је пратио све бескрајне суморности моје немирне душе, као што у светлим, сјајним часовима гледах у њему ехо младалачке веселости и осећах како му срце поиграва од радости што живи. Он ме је љубио љубављу живом, непрекидном, сталном, љубављу која ме је окружавала са свих страна, која ме је увијала у атмосферу страсти, која ме је затварала у запаљени жбун, као што је онај у Светом Писму. Тако је непрестано из његове душе киптела љубав и он се уздао да ме добије само њоме. Ко љуби, ко љуби силно, ко љуби добро, поуздан је да ће победити; раван је човеку, који верује и спасава се; раван је мистичару који непрестаним призивањима и молитвама успева да види лице свог Бога.

На љубав Максима Дијаса одговорих љубављу и осетих да имају право само они, који дају страст за страст и који тај прости грех потврђују узвишеним законом награде. Дакле ја почех да сјајно мерим потпуност Максима Дијаса. Љубио ме је, обожавао ме је, и ја љубљех њега, целом снагом, и бејаш његова, и он ме не доби одмах, чекао је неколико дана, неколико недеља, да би веће снебивање створило вишу и силнију

љубав. Он је чекао! Он је патио, страст га је мучила, али је имао узвишеног стрпљења да чека, докле наша љубав не доспе до оне дивне зрелости, која срца испуњава милинама. Колико ли му бејаш захвална због тог чекања, које је морало бити несносно и које је било пуно нежности; осећаш да у њему беше поштовања према жени, према љубави, према себи самом, видех да је љубав у њему имала храм, у коме су служене службе узвишеног стрпљења, узвишеног очекивања, узвишених молитава!

* * *

Да, потпун љубавник. Природан, то јест *несравњен*. Један дан наше љубави није личио другоме, састанци су били врло разнолики, духовна радозналост је удвајала навалу љубави. Несравњен: ја га гледах пред својим ногама како плаче као дете, услед неке ненадне туге, која би га снашла у највеселијем тренутку наше љубави, како ме моли да га утешим у том неодређеном и бескрајном болу што му прелазаше из срца у очи; ја га гледах, пред собом, како блед од љубоморног гнева, хучући, беснећи, гуши се а не може да изусту увредљиву реч, која му на уснама лебди, како бежи и враћа се, испуњен силним гневом, од кога ме је обузимао смртни страх; ја га гледах, крај себе, како ми братском поверљивошћу, нежном фамилијарношћу отвара своје срце, као сестри, као мајци; ја га гледах како часовима седи крај мене, повучен, суморан, не одговарајући ни речи на моја питања, не покрећући се, савладан неком тремошћу, неком немоћи, коју није умео да објасни; и све стране његовог љупког духа излазиле су ми пред очи и ишчезавале, као каква привиђења, и везивале су ме за њега, тако чврсто! Несравњен: понеки пут тако побеђен неком кризом страсне љубави, да он није познавао, није видео, није знао и није хтео ништа друго осем мене, осем моје присуство, осем моју особу, као да ћу му побећи, као да му је потребно да ме има непрестано. да би био поуздан у љубави, с таквом ватреном жеђу за мном, да ме је доводио у забуну; понеки пут обузет тако чудном сентименталношћу, као да му се душа уздигла у пределе, где се живи само од мисли и осећаја, као да му све ствари овог ниског света беху потпуно непознате; понеки пут, у најтежим тренуцима, обузет демоном сарказма, који је мом срцу ране задавао, он, мој љубавник, као да је уживао у мојим боловима, те се није заустављао чак ни онда кад би видео да ми се очи сузама пуне, и као да се наслађивао да мене и себе мучи. Фриволан и моћан, љубоморан и равнодушан, шаллив и суморан, страсан и благ, мој љубавник није био само један човек, већ десет људи узетих укупно, и сви нови, сви привлачиви, сви удружени; и после сваког новог разговора ја се питах узнемирена, неповерљива, уплашена, шта сам нашла у њему, и то је давало велики укус свима нашим састанцима, и то је доводило моје срце да увек буде у будном стању. Било је тако јаким тренутака кад сам била поуздана да ме обожава, јер гледах истину љубави у његовим успламтелим очима, јер је слушах у звуку његовог гласа, јер осећаш, с поносом и с нежношћу, да тај човек беше мој потпуно; али после неколико тренутака почела бих сумњати, то-

лико је Максим Дијас изгледао чудноват, и та сумња будила би у мени све облике страсти. Било је периода у којима ми се чинило да га губим са свим, мрачних периода усамљености, очајања; а, можда, можда ме је у то време он љубио више, а ја не разумевах загонетку. И тако, мало по мало, цео мој морални и материјални живот припаде мом љубавнику; ја осетих тада да ми само његова љубав даје сласт животу, и да је он *једини* човек, кога ја могу љубити.

* * *

Потпун љубавник а и невера. Чини ми се да је узалудно да вам описујем колико сам патила, кад сам први пут дознала за његово неверство. Мислила сам да ћу умрети. Бејаш му толико верна, толико заљубљена у њега, толико чврсто везана за њ, да су сви осећаји у мени били сурово увређени, рањени, и из тих рана текла је крв. Љубав, чиста љубав, таштина, искреност, свака стварчица била је увређена тим неверством. Он одрицаше увек, непрестано, чак и пред доказима; и то његово одрицање које ми се чинило као каква дрскост, дражило је у највећој мери моју бесну љубомуру. Доцније појимах колико је нежности и колико поштовања било у том одрицању неверства. Али у оној ужасној спени бејаш изгубила главу! Оставих га, онако. Не хтедох више да га видим; избегавах га. Неописане муке! Бејаш презаљубљена у њега и цела моја душа као и моја особа беше његова. Замислите, дакле, колико сам морала савлађивати саму себе да га не видим, да му не пишем, да не изговарам чак ни његово име. Атмосфера његове љубави задржавала се око мене. Он се непрестано појављивао онде, где је мислио да бих могла бити ја, те тако, мало по мало, морадох да остајем код куће, или да идем пустим и удаљеним улицама, клонећи се света. Он ми је и даље писао и ја не имадох начина, да му то спречим, док сам се међу тим с великом муком савлађивала да не читам његова писма, која стојаху недодирнута у једном орманчићу. Све улице, све куће, све ствари причаху ми по неку епизоду наше љубави; он ју је ставио свуда; он ми је непрестано слао ехо своје страсти, као да ме никад није изневерио нечасно, протачки. И све без њега чинило ми се мрачно и пусто; узалудна свака сласт живота; узалудно протицање времена; узалудан сам живот. Сваки други човек беше ми одвратан; Максим Дијас, мој потпуни љубавник, беше ме раставио од осталог човечанства и држао ме је за себе, сву за себе, тако да никад, никад, докле ми год крв у жилама тече, не може за мене постојати ни један други човек као љубавник.

И ја му опростих његово неверство. Услед каквих обмана надвладах себе, не знам добро; услед какве неизбежне потребе љубави и љубави Максима Дијаса бејаш тако слаба, знам добро, али вам не морам објашњавати. Знам да опет постадох љубавница Максима Дијаса, једног дана, онако, природно, кад ме је срео и ја немајаш снаге да га избегнем; једнога дана кад ми се учинио тако тужан и тако заљубљен, да ја рекох сама себи, да би било лудо и грешно бежати од среће, па ма каква била та срећа. Максим Дијас ме је љубио, бејаш уве-

рена; тајна његове поновне победе била је увек у љубави, од које беше створена есенција његове душе и његових живаца! У овој поновној љубави имамо сјајних, незаборавних дана; на свом самртном часу ја ћу моћи да све заборавим, али ти дани биће ми у памети и онда, кад ми се у самртној борби стану указивати разна привиђења. Он ми се клео, да ме не би изневерио никад, никад више, да ако је погрешно — није више могао да пориче, било му је немогућно — то се десило *онако*, а да он то чак и не зна. *Онако!* Чудна реч, зар не? Он је хтео да ме увери, да је неверство потекло инстинктивно, да ме је изневерио нехотично, шта више против своје воље. Зацело против своје воље, јер ме је љубио. *Онако!*

Шта да вам кажем? Максим Дијас изневери ме по други пут и још теже; а што је овај други пут удар био слабији, моје достојанство је било јаче. Он је опет одрицао, говорио је да није, и то као какво дете; на моја закљичања бледео је и одрицао непрестано. После тог другог бола, веома растужена, али умиренија, почех анализовати сву своју несрећу. Са свим мирно измерих љубав, којом сам љубила и којом љубим Максима Дијаса; измерих његово неверство, време и околности. Хладно спустих се у своје срце и опипах ланац који ме везиваше за Максима Дијаса; учини ми се нераскидљив. Мишљах да, кад бих отишла, отпутовала, кад га не бих видела никада више, да бих прекинула тај ланац; али ако бих остала онде где је он, да би ми довољно било да само видим свог потпуног љубавника, па да будем његова поново. А, кад бих отпутовала, зар можда не бих зажелела да се вратим у његова наручја? С највећом хладноћом, видећи да је то неопходна потреба, реших да му поново опростим, и да увек, увек будем његова љубавница, уз пркос сваком неверству. Доцније, кад сам га боље упознала, била сам а и сад сам праведнија према њему. Ако се хоће потпун љубавник, мора се поднети неверство, трпећи у души. Неверство је једна од особина потпуности у љубави. То је болна истина, али тако је. Истом својом потпуном љубавничком природом Максим Дијас потире тај инстинкт несталности и, на послетку, он не вара ни једну жену, па чак ни мене, баш мене много мање но све остале. Јер он је увек силно заљубљен у жену, коју каже да љуби, како то доликује сваком потпуном љубавнику. Веран љубави, створен од љубави, он не лаже никад, кад говори о својој страсти. Веран, несталан и потпун.

С ТАЛИЈАНСКОГ

Мих. Добрић.

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

Репертоар — „Шелеров Пансијон“, шала у 3 чина од Лауфса. Превод од Мих. Р. Поповића.

Ништа можда толико не илуструје несрећеност и јадно стање нашег Позоришта, као његов репертоар. Свакој се рђавој радњи може наћи нека побуда мање више

добра; и у најгорем и најлуђем послу може се открити као неки систем, колико да се бар може рећи као за Хамлета да „има неког метода“; али код позоришног репертоара не може се наћи ништа од свега тога. Ни сенке од каквог плана, ни сумње од каквих намера, ни најмањег мириса од каквог укуса. Прост случај и тренутна расположења увек решавају о јединој забави Београђана, и на то осуство сваке пажње према захтевима публике толико се навикао наш свет, да сваки сматра као да друкчије и не може бити, и радује се као каквој изненадној срећи — неочекиваној и незаслуженој! — ако се јави на репертоару какав комад, који се и публици допада.

Поменуо сам раније да наша оригинална драма не заузима ни близу онолико места на нашој позорници, колико би требала заузимати. Али сад хоћу о томе опширније да проговорим.

Ми имамо до сада 135 оригиналних комада, *само у позоритној архиви*; додајте томе бар још 50, који нису никад давати у нашем позоришту, а које би требало дати, па онда имате један репертоар од близу 200 српских комада. Из тога ваља издвојити и створити као неки српски класични репертоар. Какав је да је, добар или лош — наш је, и ваља с њим *српску* публику упознати, нарочито млађи нараштај. За тај циљ, нужно је организовати извесне периодичне преставе, нпр. један пут недељно, на којима би се само то играло, и за те преставе спустити цене, као и за дневне, ради веће приступачности. То би била врло велика школа чак и за наше глумце, да и не говорим о користи, што би је публика, нарочито цео школски ред, отуда имао. Како одборници и иначе немају већ Бог зна како тешке дужности могао би увек један од њих да спреми гледаоце на комад једним малим предавањем. То се тако ради у Паризу, где је много мање потреба литерарним обавештењима, него у нас.

Али сем тога требало би да се Управа постара и нађе начина да у току три године пређе хронолошким редом цео српски репертоар, допунивши га свима оним комадима, који још нису у њему. А могао би се и овај начин усвојити: један пут недељно представљати хронолошким редом све историске комаде, т. ј. почевши од оних који најстарије време у историји нашој износе, па све ближе док се не дође до најновијег доба. Мени се чини да би то био одличан начин илустрације српске историје, и који би био веома користан за ширу публику. Историја би се у неку руку као проживила. Не мора се узети баш дословно сваки мој предлог, тек би био ред да Управа једном приђе уређивању српског репертоара, јер ово бедно стање српске драме не може тако остати. Ми смо жељни српских комада, и жао нам је кад видимо колико се који пут утроши и времена и новаца око спреме једне преведене лакрдије, док ни један српски комад не може да се прикаже, због оскудице у оделу, декорацијама, оружју итд. Зато су и сами глумци изгубили сваку вољу за српски репертоар, и кад какав српски комад дође на ред подела се улога не изврши никад како ваља и глумци играју увек преко воље. Такође је потребно расписивати сваке године конкурс са добрим наградама за оригиналне комаде, те мало

подстаћи наше писце, који су у последње време нарочито зачмали. Ова је тачка са свим пренебрегнута. У овој години позориште је изнело само један једини оригинални комад. Поглавито треба тражити да комади буду — где год жанр то допушта — у стиховима, те једном створити неки позоришни језик и стих, и мало по мало омогућити превођење у стиховима оних комада, који су и у оригиналу у стиховима. Превођење таквих комада у прози нема смисла. Оно се мора трпети, зато што нема никог, који би то могао у стиховима превести, али сама дела ужасно губе, па због тога и публика добија нетачне појмове о тим писцима и литературама из којих су узети. Да и не говорим што без стихова превод Корнеља, Расина, Молијера, Мариво-а, постаје готово немогућан.

По моме мишљењу, дакле, нужно је да Управа свим средствима настане да што више одомаћи стихове на позорници, а то ће се постићи тако, ако се што већа пажња поклони оригиналним делима, која би у стиховима била написана.

Толико о нашој оригиналној драми.

О преводима не смем толико говорити, јер бих и сувише ружних ствари морао рећи. Али не могу сакрити, пошто то не стоји до мене, јер цео свет може видети, да је наш преведени репертоар прави правнати галиматијас, па чак ако хоћете, веома брижљиво компонован. Он личи на корпу с ђубретом, у коју је неко случајно бацио и ствари од велике вредности, као што се то дешава у једној добро уређеној српској кући. И не зна честит човек за што више да замери: за оно што је већ преведено или за оно што *још* није преведено! Кад нас је нпр. још савршено непознат цео француски класични репертоар, а та га литература управо једина и има потпуно класичног. Од енглеских писаца преведен је само неки део Шекспира и то како бедно! И то ко га није преводио! Сем она два три превода од Л. Костића све остало би ваљало дати нарочитом писцу — песнику, да, наравно, по добру цену, поново преведе. Ко би тај могао бити него опет Лаза! Из шпанске класичне литературе готово ништа; из талијанске такође. Е, једино што је преведен Гете и Шилер, оба врло рђаво, и неколико Лесингових комада. Кад додате томе неколико превода од модерних француских, немачких и руских писаца, онда имате *цео* репертоар Краљ. Срп. Нар. Позоришта, јединог места где се драма гаји, и које Позориште ради има већ близу 30 година. Остало је све сама мелодрама и лакрдија, без икакве вредности, за што само жали Боже бачено време и новац. Од 530 преведених комада једва ако може човек да издвоји стотину, које је вредило преводити; шездесет, које је требало превести и од тих шездесет, тридесет који су ваљано преведени. Видите на како би се танак завијутак дао свести онај огроман дењак хартијетина, што га брижљиво позоришна архива храни.

Мени се чини, а знам да сте и ви сви мога мишљења, да и при преводима ваља имати неки план и неку дирекцију. Драматургија нашег Позоришта мора да направи списак и преглед свију литература са главнијим писцима њиховим, па да издвоји, и за неколико година испреводи, бар сва важнија и познатија дела њихова, ако неће већину. Међутим код нас Управа не бира шта ће се пре-

вести, него како коме што падне на памет, и шта се допадне каквом, позоришту са свим страном човеку, он седне и преведе, а Управа сва срећна што је се је неко сетио — прими и плати.

Тако наше позориште има за сад два готово, ако не званична, а оно бар полуванична, преводиоца г. Душ. Ј. Ђокића за француску и г. Мих. Р. Поповића за немачку књижевност. Обојица они преводите шта хоће и како им се шта допадне, што је врло природно, јер они тек не могу доћи да питају мене, другог и трећег, него, кад им Управа избор не одређује, они сами бирају, и ми смо наравно приморани да пазимо не размимоићи се у укусу са њима, иначе нам пропаде улазница. Сад са г. Ђокићем још и имамо среће те му и погодимо укус или се како тако прилагодимо, али г. Поповић по који пут баш хоће са свим да нас увери о своме презрењу, и да нам у брк каже како смо ми једна гомила, којој ако он не може баш дати рапет, а оно јој може бар с времена на време приредити „циркаса“ (што рекао онај, ви већ знате који). И кад је већ тако испало да говорим баш сад о преводима г. Поповића, допустите ми да се користим ово срећном коенсиденцијом, те да, завршујући ову хронику, додирнем с неколико речи најновији превод г. Поповића „Шелеров Пансион“ од Лауфса.

Ево већ тридана како на све стране распитујем ја за тога Лауфса, и питам све људе који су дуже од мене живели у Немачкој; еда - ли где год натрапаше на тога Лауфса, те да и мени што о њему кажу? Нико ми ништа није умео рећи о овом мистеријозном писцу поменутог шале. Наравно да ја очекујем кад ће ми неки студент озго од Данцига довикнути: како је и овај Лауфс, нови Молијер, као што је Хауптман нови Гете — али сам се ја већ спремио да то не читам.

„Шелеров Пансион“ је по својој простоти просто класичан водвил. Писац га је, истина, назвао шалом, али то је из чисте скромности, и пошто он ову моју хронику никад неће читати, то ја не морам штедити изразе у мом одушевљењу.

Претпоставите да ви хоћете да отворите дућан без новаца; па замислите, што вам је врло лако, да вам нико не да за то новаца; па претпоставите да вам баш онда бапне из села неки богат стриц, који никад није био у великој вароши и који је сад дошао да све види; па претпоставите да вашем стрицу падне на памет да присуствује једном балу у лудници (ви, ваљда, нисте ни знали да се балови држе и по лудницама? Држе се, држе, нарочито у Берлину), и тражи да му ви то „насочите“, а он ће вам зато дати пара да отворите дућан; па претпоставите да вас баш тога дана позове неки ваш познаник, директор породичног пансијона на посело; па претпоставите..... треба направити неколико десетина претпоставака, па ћете се уверити, како је врло лако да један човек, који није паметан, држи да су сви по пансијону луди, што му је у толико лакше, јер се некако „потрефило“ да су заиста сви житељи реченог пансијона били луди. Тако се десио случај. И сад ту настаје један грдан смех, да смо се просто хватали за трбухе! Сви смо мислили да они нису луди, а они су били луди,

па их је и стриц сматрао за луде, па му се после каже да није нико луд, него само он — и ми више ништа не знамо ни ко је луд у овој кући? ни кога праве овде лудим? Писац је у главноме хтео да докаже, како: ако од генија до лудака има само један корак, од паметна човека до једне луде нема ни једне стопе — што је врло логична сразмера. Према томе ако и ја станем сматрати писца за једну луду, и ако је он можда по његовом мишљењу паметан човек, ја се нећу преварити. А ја желим само да се никад не преварим, и видите да се овог пута нисам преварио.

Да се неће глумци наљутити ако кажем да су играли врло добро? Само г. Динуловић.... ал' он је и имао најтежу улогу. Једини паметан човек у комаду.

Spectator.

ИСКРИЦЕ ДУХА

Оштроуман одговор. Зна се да грб царства немачког има двоглавог орла, а грб некадашње републике млетачке има летећег лава. Неки цар немачки запити једног млетачког посланика: »У којој земљи живе лавови, што лете?« »У оној« одговори посланик без оклевања, »у којој живе орлови са две главе.«

Добар предлог. Марко Антоније, тријумвир римски, добијао је на годину из Азије: шест стотина хиљада талената. Али пошто своје благо безмерно трошаше, хтеде он да удвоји овај данак. На то му Азијати послаше посланике, који му рекоше: »Господару, кад ти хоћеш да удвојиш данак, удвој и берићет.

Једноок и грбав. Једноок сретне рано изјутра грбавога и запити га: »Петре, куд ћеш тако рано натоварен?« »Да, одговори грбав, за тебе је рано, јер си отворио тек један прозор.«

Незгодно време. Неки крадљивци хтедоше да обију врата на једном дућану, у коме спаваху два помоћника. Ови чују галаму, и један од ове двојице повиче крадљивцима: „Господо, увратите се доцније, ми нисмо још заспали.

Глас. Неко запити једног спартанског краља, на који начин он може да стекне добар глас, он одговори: »говорећи добро, а чинећи боље.«

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Једна галијанска пословица која се највише чује у Милану, а која ни мало не ласка женама гласи: »Жене су пакао, а изгледају као небо.«

Једна загонетка. Кад је славни хуманиста *Еразм*, дошао из Ротердама († 1536 у Базелу), у Француску, ње-

гова пријава краљу Францу I била је загонетка, која је гласила: »Један странац жели да буде представњен Његовом Величанству; он долази из земље, која је нижа од воде, и где становници спаљују своју мајку.“ Таква пријава побуди краљеву радозналост, и он нареди да му доведу тога непознатог. Веома изненађен кад виде да је то славни Еразм, прво му је питање било да му објасни загонетку. «Моја је пријава — одговори Еразм — тачна и истинита, јер Холандску би одавно прогутало море, које стоји над површином земље, да је од мора не чувају јаки насипи; а сем тога у Холандској видимо земљу (торф) и горимо, а као што знате земља је мајка свију нас.“

Шта једе хинески цар. Један књижевни немачки лист доноси ово: »После сваке свечаности хинески цар може да једе само извесна јела, и тај се пропис одржава више од 1000 година, та су јела: медвеђе шапе, јеленски репови, пачији језици, **рађе** (морске рибе) камилу грбу, мајмунске усне, реп од шарана (рибе), и срж из говеђе кичме (мождину).

Најјача жена била је извесно Јелисавета, супруга цара Карла IV која је 1335 год. у Прагу, кад јој је муж присуствовао једном турниру, преломила коњску потковицу, као комад хлеба. Њен је ривал била госпођа Лимбург принцеза Масовиска, која је песницом својим укуцавала јексере у дрво, и лако бацала камење тешко од 100 кила.

Спорост. Царица Јелисавета руска сваку је ствар потписивала после дугог размишљања. Тако је одговор на писмо француског краља којим је јављао рођење једног принца, написала тек после шест година.

Нормандија и Пикардија. Између ових двају крајева у француској вазда постоји задикивање. Тако Норманци тврде да у Пикардији, кад песето тражи свога господара, оно увек гледа доле, јер зна да његов господар мора негде на патосу или земљи пијан лежати; а пикарђани им на то духовито одговарају, да у Нормандији напротив пас кад тражи господара, он увек гледа у висину, јер зна да му госа мора негде на *вешалама* висити.

ЉУБАВНИЧКА БИБЛИОТЕКА

I

Потреба љубави.

Ко не љуби нема срца.

Талијанска пословица.

Кад бих ја пристао да ми се скине тај вео са очију, морао бих да их одмах затворим за увек; јер без те анђеоске светлости живот би ми био ужас, свет хаос, природа ноћ и пустош.

Фосколо.

Све је љубав; васељена није ништа друго но љубав.

Фосколо.

II

Срце.

Срце је само по себи роман, философски роман пун тајни, префињености, мисли, највећих чаролија.

Едвард Булвер.

За срце нема ништа сувише мало.

Де Лабурис.

Срце је дете, нада се кад жели.

Турска пословица.

Срце које може најбоље да љуби оно је, које није никад љубило.

Хинеска мисао.

Срце живи од прошлости кад човек остари; од будућности док је човек млад.

Мишел Рајмон.

Мушка душа хоће промена, а женско срце хоће занимања.

Пиклер Миско.

III

Лепота.

Сви говорници су неми, кад говори лепота.

Шекспир.

Лепота без умиљатости исто је што и ружа без мириса.

Боаст.

Кад би лепота чинила једину заслугу женску, све ружне жене морале би да се повешају.

Гател.

Племенита моја жено, ја видим
У покрету твог ока мили сјај,
Који ми показује пут, што небу води.

Петрафка.

Није лепо оно што је лепо, него је лепо оно што се допада.

Талијанска пословица.

БЕЛЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

Филозофски факултет у Минхену изабрао је г-ђу Стаел за почасног доктора.

*

П. Хајзе, међу Немцима познат као немачки Тургењев пустио је у штампу ново дело: »Син свога оца“.

